Η Στρατικοποίηση των Νησιών του Ανατολικού Αιγαίου υπό το Φως των Πρόσφατων Διεθνοδικαϊκών και Διεθνοπολιτικών Εξελίξεων

Ανδρέας Στεργίου, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Το στρατιωτικό καθεστώς των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου αποτελεί ίσως το πιο ακανθώδες πρόβλημα στην ελληνοτουρκική διένεξη. Όπως είναι ευρέως γνωστό, το κατά πόσον τα νησιά του ανατολικού και βόρειου Αιγαίου (Λήμνος, Σαμοθράκη, Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος, Ικαρία και Δωδεκάνησα: Αστυπάλαια, Ρόδος, Χάλκη, Κάρπαθος, Κάσος, Τήλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος, Λειψοί, Σύμη, Κως και Καστελόριζο) δύνανται νομικά να στρατικοποιηθούν ή όχι έχει επιβαρύνει σημαντικά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις από τη δεκαετία του 1960 και μετά.[1] Ουσιαστικά, οι δύο χώρες ερμηνεύουν διαφορετικά τις διεθνείς συνθήκες (τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, από τη Σύμβαση του Μοντρέ του 1936 και από τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947, που υπογράφηκε μεταξύ της Ελλάδας και των Συμμάχων, με την οποία παραχωρήθηκαν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα) που διέπουν το καθεστώς των εν λόγω νησιών.

Η Τουρκία υποστηρίζει[2] ότι το νομικό πλαίσιο που ορίζει τα της αποστρατικοποίησης των νησιών είναι όχι μόνο ευρύτερο αλλά και παλαιότερο, καθώς τοποθετείται χρονικά στο 1913, όταν υπογράφηκε η Συνθήκη του Λονδίνου, η οποία είχε ως αντικείμενο τη ρύθμιση των νέων εδαφικών διεκδικήσεων που προέκυψαν μετά τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων. Βασίζεται επίσης στην απόφαση των Έξι Δυνάμεων (Μεγάλη Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Γερμανίας, Ιταλίας και Αυστροουγγαρίας) του 1914 για τα νησιά που παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Επιπλέον, σύμφωνα με την τουρκική επιχειρηματολογία, η Συνθήκη της Λωζάνης απλώς επιβεβαίωσε την απόφαση των Έξι Δυνάμεων του 1914, ενώ η Σύμβαση του Μοντρέ δεν επέφερε καμία αλλαγή στο αποστρατικοποιημένο καθεστώς των νησιών. Τέλος, η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947 μεταξύ της Ιταλίας και των Συμμάχων επίσης προβλέπει το αποστρατικοποιημένο καθεστώς των Δωδεκανήσων

[1] Το κομμάτι της ανάλυσης για την ελληνοτουρκική διένεξη εδράζεται κατά κύριο λόγο στο βιβλίο του Ανδρέα Στεργίου (2023) *Η Ελληνοτουρκική Διένεξη στο Αιγαίο. Αντίσταση στο Μέλλον*, Αθήνα, εκδ. Κριτική, σελ. 51-56, το οποίο, ωστόσο, έτυχε νέας επεξεργασίας στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου.

[2] Τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών: Ενημερωτικό Σημείωμα για τις Διαφορές στο Αιγαίο: Το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. https://www.mfa.gov.tr/background-note-on-aegean-disputes.en.mfa

κατά την παραχώρησή τους στην Ελλάδα (Άρθρο 14, εδάφιο 2: «Αι ανωτέρω νήσοι θα αποστρατιωτικοποιηθώσι και παραμείνωσιν αποστρατιωτικοποιημένοι»).[3] Συνεπώς, κατά την άποψη της Τουρκίας, η Ελλάδα παραβιάζει το καθεστώς των νησιών του ανατολικού Αιγαίου με τη στρατικοποίησή τους από τη δεκαετία του 1960, κατά παράβαση των συμβατικών της υποχρεώσεων.

Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η αποστρατικοποίηση των ελληνικών νησιών Λήμνου και Σαμοθράκης – η οποία, μαζί με την αποστρατικοποίηση των Δαρδανελίων, της Θάλασσας του Μαρμαρά και του Βοσπόρου, καθώς επίσης και των τουρκικών νήσων Ίμβρου (Gokceada), Τενέδου (Bozcaada) και Λαγουσών (Tavcan), προβλεπόταν αρχικά από τη Συνθήκη της Λωζάνης για τα Στενά του 1923- καταργήθηκε από τη Σύμβαση του Μοντρέ του 1936. Υποστηρίζει επίσης ότι το δικαίωμα της Ελλάδας να εξοπλίσει τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη αναγνωρίστηκε από την Τουρκία με την επιστολή που απηύθυνε στον Έλληνα πρωθυπουργό στις 6 Μαΐου 1936 ο τότε Τούρκος πρέσβης στην Αθήνα, Roussen Esref, κατόπιν οδηγιών της κυβέρνησής του. Τη θέση αυτή επιβεβαίωσε ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Rustu Aras, σε ομιλία του προς την Τουρκική Εθνοσυνέλευση με την ευκαιρία της κύρωσης της Σύμβασης του Μοντρέ, όπως αναφέρεται στην Εφημερίδα των πρακτικών της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, τεύχος 12, Ιούλιος 31/1936, σελ. 309.

Όσον αφορά το καθεστώς της Μυτιλήνης, της Χίου, της Σάμου και της Ικαρίας, η Ελλάδα υποστηρίζει διαχρονικά ότι πουθενά στη Συνθήκη της Λωζάνης δεν προβλέπεται ότι τα συγκεκριμένα νησιά θα τελούν υπό καθεστώς πλήρους αποστρατικοποίησης. Συνεπώς, η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύεται μόνο από την υποχρέωση να μην εγκαταστήσει εκεί ναυτικές βάσεις ή οχυρωματικά έργα, σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης, διατηρώντας εκεί μόνο τον συνήθη αριθμό στρατιωτικών δυνάμεων που υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία. Όσον αφορά τα Δωδεκάνησα,

[3] Η συνθήκη περιέχει τους όρους "αποστρατιωτικοποίηση" και "αποστρατιωτικοποιημένα", προβλέποντας ότι απαγορεύεται στα εν λόγω νησιά η εγκατάσταση (είτε στο έδαφος είτε στα χωρικά τους ύδατα) οποιουδήποτε είδους ναυτικών, στρατιωτικών και αεροπορικών εγκαταστάσεων, οχυρώσεων και των εξοπλισμών αυτών. Απαγορεύεται επίσης η κατασκευή στρατιωτικών, ναυτικών και εναέριων εμποδίων, η προσωρινή ή μόνιμη τοποθέτηση στρατιωτικών, ναυτικών και αεροπορικών μονάδων, κάθε μορφή στρατιωτικής εκπαίδευσης, όπως και η παραγωγή πολεμικού υλικού. Δεν απαγορεύεται η παρουσία προσωπικού εσωτερικής ασφάλειας, που περιορίζεται αριθμητικά με βάση τις ανάγκες εκπλήρωσης καθηκόντων εσωτερικού χαρακτήρα, κατέχει ατομικό οπλισμό και λαμβάνει την απαραίτητη στρατιωτική εκπαίδευση για τους σκοπούς αυτούς.

η Ελλάδα υποστηρίζει ότι διατηρεί εκεί μόνο ορισμένες δυνάμεις Εθνοφυλακής, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης Ειρήνης του 1947, ενώ η Τουρκία, ως μη συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης αυτής, δεν μπορεί να εγείρει καμία αξίωση. Η Ελλάδα επικαλείται επίσης το φυσικό της δικαίωμα για άμυνα έναντι των διαρκών τουρκικών απειλών πολέμου από το 1995 και μετά σε περίπτωση που επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια, την ύπαρξη της *Στρατιάς του Αιγαίου* στη Σμύρνη όπως και τις συστηματικές παραβιάσεις του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου και τις υπερπτήσεις τουρκικών μαχητικών πάνω από τα εν λόγω νησιά. Η Ελλάδα θεωρεί ότι του δικαιώματος της να θωρακίζει αμυντικώς όλα, ανεξαιρέτως, τα Νησιά της στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο που τελούν υπό καθεστώς απειλής, θεμελιώνεται τόσο στο Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο όσο και στις διατάξεις των άρθρων 1 παρ. 1, 2 παρ. 4 και 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

Η Τουρκία απορρίπτει τον ισχυρισμό της Ελλάδας ότι δεν δικαιούται να εγείρει αξίωση αποστρατικοποίησης επειδή δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Συνθήκη του Παρισιού, καθώς ισχυρίζεται ότι είναι ενδιαφερόμενο μέρος επειδή αυτό απειλεί την ασφάλεια της. Αντιστρέφει δηλαδή το επιχείρημα της αυτοάμυνας που χρησιμοποιεί η Ελλάδα για την οχύρωση των υπόλοιπων νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Η Άγκυρα δεν θεωρεί μόνο την ύπαρξη στρατιωτικών εγκαταστάσεων σε αυτά παράνομη αλλά ότι αυτή θέτει υπό αίρεση την ελληνική κυριαρχία επ' αυτών όπως προέβλεπε η απόφαση των Έξι Δυνάμεων του 1914, την οποία ωστόσο η Τουρκία αποδέχτηκε μόνο ως προς το σκέλος των νησιών που περιέρχοντο σε αυτή (Ίμβρο Τένεδο και Καστελόριζο) και όχι αναφορικά με τις ρυθμίσεις που αφορούσαν την Ελλάδα.[4]

Σε πολλές δημόσιες δηλώσεις τους, Τούρκοι αξιωματούχοι και πολιτικοί προερχόμενοι από το σύνολο του πολιτικού φάσματος έχουν κλιμακώσει τα τελευταία χρόνια τη ρητορική τους ότι η στρατικοποίηση των νησιών αφενός απειλεί την ασφάλεια της Τουρκίας, αφετέρου υποσκάπτει την ελληνική κυριαρχία επί των νησιών αυτών, η οποία παραχωρήθηκε στην Ελλάδα υπό τον όρο της αποστρατικοποίησής τους, βάσει της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923.[5] Προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού, η Τουρκία επικαλείται την περίπτωση των νησιών Åland της Φινλανδίας που έχει αποτελέσει εστία προστριβών με τη Σουηδία καθώς κατοικούνται από

[4] Στεργίου, οπ. παρ.

[5] Αρχής γεννωμένης το 2020, η Τουρκία έχει εκδώσει πολλές προειδοποιήσεις ναυσιπλοΐας (Navtex), που καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις του Αιγαίου Πελάγους, ισχυριζόμενη ότι αποτελούν απάντηση στη στρατικοποίηση των νήσων Χίου, Σάμου, Σαμοθράκης, Λήμνου, Ικαρίας και Πάτμου στο Ανατολικό Αιγαίο, την οποία θεωρεί απειλή για την εθνική της ασφάλεια.

Σουηδούς και έχουν διατηρήσει τον αποστρατικοποιημένο χαρακτήρα τους από τη συνομολόγηση σχετικής σύμβασης το 1956 (Convention of 1856 on the Demilitarization of the Åland Islands) που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη του Παρισιού του 1856 που τερμάτισε τον Κριμαϊκό Πόλεμο.[6]

Κατά τη γνώμη μας οι πρόσφατες διεθνοδικαικές και διεθνοπολιτικές εξελίξεις έχουν διαφοροποιήσει τη φύση του προβλήματος αναδεικνύοντας πτυχές που δεν έχουν τύχει της δέουσας προσοχής. Το κριτήριο του στρατιωτικοποιημένου καθεστώτος ενός νησιού αποτελεί πράγματι ένα πολύ σύνθετο ζήτημα στο διεθνές δίκαιο. Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, ένα μόνιμο καθεστώς αποστρατικοποίησης θα ήταν ασύμβατο με το φυσικό δικαίωμα της αυτοάμυνας. Η αποστρατικοποίηση μπορεί να επιφέρει σταθερότητα και ασφάλεια σε γειτονικά κράτη για ένα ορισμένο διάστημα, η μόνιμη αποστρατιωτικοποίηση όμως βάσει συνθήκης θα μπορούσε να αποδειχθεί προβληματική, εάν ένα από τα κράτη της εν λόγω περιοχής αποκτήσει στρατιωτικό πλεονέκτημα και θελήσει να εκκινήσει εκ νέου τις εχθροπραξίες. Για τον λόγο αυτό, οι αποστρατικοποιημένες ζώνες έχουν ημερομηνία λήξης ή δύνανται να εξελιχθούν σε κάτι διαφορετικό[7] και αυτό δεν μπορεί να συσχετίζεται με θέματα κυριαρχίας. Η περίπτωση του αρχιπελάγους Chagos στον Ινδικό Ωκεανό που επιστράφηκε στον Μαυρίκιο τον Οκτώβρη του 2024 φαίνεται να επικυρώνει αυτές τις εκτιμήσεις.

Ο Μαυρίκιος υπήρξε αποικία (Non-Self-Governing Territory) του Ηνωμένου Βασιλείου στον Ινδικό Ωκεανό από το 1810. Μεταξύ των εδαφών του είναι και το Αρχιπέλαγος Chagos, που αποτελείται από 65 τροπικά νησιά. Το μεγαλύτερο εξ αυτών είναι το Diego Garcia. Το 1965, και ενόσω το Ηνωμένο Βασίλειο βρισκόταν σε διαπραγματεύσεις με προσωπικότητες του Μαυρικίου για απο-αποικιοποίηση της περιοχής, αποδέχτηκε αίτημα των ΗΠΑ για δημιουργία στρατιωτικής βάσης στο Diego Garcia. Με τη Συμφωνία του Οίκου Lancaster μάλιστα οι Μαυρικιανοί αποδέχτηκαν την απόσπαση του Αρχιπελάγους Chagos από τον Μαυρίκιο προκειμένου να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους το 1968 υπό την προϋπόθεση ότι αυτό θα επιστρεφόταν στον Μαυρίκιο αργότερα. Με τον τρόπο αυτό το Αρχιπέλαγος Chagos αποτέλεσε την *Βρετανική Περιοχή Ινδικού Ωκεανού* (British Indian Ocean Territory) και το 1966 συμφωνήθηκε με τις ΗΠΑ η χρήση της νήσου Diego Garcia για τη δημιουργία

[6] UN General Assembly, Security Council, 77th Session, 78 (α), UN Turkish Permanent Representative's letter to the General Secretary, dated 30 September 2021.
[7] Van Dyke, J. (2005). An Analysis of the Aegean Disputes under International Law. *Ocean Development & International Law* 36 (1), pp. 79-83.

αμερικανικής βάσης η οποία περιλάμβανε και την εκδίωξη των κατοίκων του Αρχιπέλαγος, η μοίρα των οποίων υπήρξε αρκετά σκληρή τις επόμενες δεκαετίες. Έκτοτε, η εν λόγω βάση χρησιμοποιείται από την κυβέρνηση των ΗΠΑ για πλοία του Πολεμικού Ναυτικού, καθώς και για βομβαρδιστικά αεροσκάφη μεγάλου βεληνεκούς.[8]

Τις επόμενες δεκαετίες ο Μαυρίκιος αποπειράθηκε την ενσωμάτωση του Αρχιπελάγους στην κυριαρχία του νέου κράτους χωρίς επιτυχία.[9] Τον Ιούνιο του 2017, με την υποστήριξη πολλών κρατών, κυρίως πρώην αποικιών, ο Μαυρίκιος αιτήθηκε τη γνωμοδότηση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ η οποία παρέπεμψε το ζήτημα στο Διεθνές Δικαστήριο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (International Court of Justice) επιζητώντας τη γνωμοδοτική κρίση του αναφορικά με: α) αν ολοκληρώθηκε νομότυπα η διαδικασία απο-αποικιοποίησης του Μαυρικίου από το Ηνωμένο Βασίλειο, δεδομένης της απόσχισης του Αρχιπελάγους, κατά το έτος 1968 και β) δεδομένης της παρατεταμένης διοίκησης του Αρχιπελάγους από το Ηνωμένο Βασίλειο, ποιες είναι οι έννομες υποχρεώσεις του τελευταίου αναφορικά με τη (μη) δυνατότητα επαναπατρισμού των πολιτών του Αρχιπελάγους και του Μαυρικίου στον τόπο προέλευσης τους.[10]

Το δικαστήριο αφού εξέτασε τις συνθήκες υπό τις οποίες ο Μαυρίκιος ως αποικία του (το Συμβούλιο Υπουργών του) συμφώνησε κατ' αρχήν στην απόσπαση του αρχιπελάγους Chagos βάσει της συμφωνίας του Lancaster House, αποφάνθηκε το 2019 ότι η απόσπαση αυτή δεν βασίστηκε στην ελεύθερη και γνήσια έκφραση της βούλησης του ενδιαφερόμενου λαού, ενώ η αποαποικιοποίηση του Μαυρίκιου δεν διεξήχθη κατά τρόπο σύμφωνο με το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση. Η συνέχιση δε της διοίκησης του Αρχιπελάγους από το Ηνωμένο Βασίλειο συνιστά παράνομη πράξη που συνεπάγεται διεθνή ευθύνη του εν λόγω κράτους και άρα το Ηνωμένο Βασίλειο υποχρεούται να θέσει τέρμα στη διοίκηση του Αρχιπελάγους Chagos το συντομότερο

[8] Η εν λόγω βάση είναι τεράστιας στρατηγικής σημασίας για τις ΗΠΑ στο πλαίσιο μάλιστα της αντιπαράθεσής της με την Κίνα. Είναι ευρέως γνωστό ότι από εκεί βομβαρδιστικά Β-52 και Β-1 είχαν απογειωθεί για επιχειρήσεις στους πολέμους στον Κόλπο και αργότερα στο Αφγανιστάν. Επίσης εκεί μετασταθμεύουν, ή ανεφοδιάζονται πυρηνικά υποβρύχια και αεροπλανοφόρα και γενικώς οι δυτικοί στόλοι που κινούνται σε Ινδικό και Ειρηνικό. https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-between-uk-and-mauritius-3-october-2024#:~:text=Today's%20political%20agreement%20is%20subject,Chagos%20Archipelago%2C%20including%20Diego%20Garcia.

[9] United Nations General Assembly, Document A/41/341, S/18065, 28 May 1986; United Nations General Assembly, Document, A/44/409 /S/20743, 26 July 1989

[10] United Nations A/71/L.73 General Assembly, 15 June 2017, Seventy-first session Agenda item 87, Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on the legal consequences of the separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965.

δυνατό.[11]

Μετά από έντονη πίεση από τη διεθνή κοινότητα[12], τον Οκτώβριο του 2024, η Βρετανία αναγνώρισε την κυριαρχία του Μαυρίκιου στα νησιά Chagos.[13] Στην ίδια συμφωνία όμως το Λονδίνο εξουσιοδοτείται για μία περίοδο 99 ετών να ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα στο νησί Diego Garcia, προκειμένου να διασφαλίσει την ύπαρξη της στρατιωτικής βάσης μέχρι τον επόμενο αιώνα. Στην κοινή διακήρυξη Ηνωμένου Βασιλείου και Μαυρικίου, ο Μαυρίκιος μπορεί πλέον να ξεκινήσει ένα πρόγραμμα επανεγκατάστασης κατοίκων του στα νησιά Chagos, όχι όμως και στο νησί Diego Garcia προκειμένου να μην διαταραχθεί η λειτουργία της βάσης.[14]

Από τις εν λόγω εξελίξεις μπορούμε να εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα: Το ζήτημα της κυριαρχίας των νησιών δεν συνδέεται αναγκαστικά με τη στρατικοποίηση ή όχι ενός νησιού παρόλο που η διατήρηση μιας στρατιωτικής βάσης δύναται, όπως στην περίπτωση του νησιού Diego Garcia και των Κυρίαρχων Βρετανικών Στρατιωτικών Βάσεων στην Κύπρο, να συνεπάγεται και εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων. Αν συνέβαινε το αντίθετο, οι ΗΠΑ θα έπρεπε να συνδιαλλαγούν με την κυβέρνηση του Μαυρικίου, δεδομένου ότι εγκατέστησαν τη στρατιωτική βάση κατά τη διάρκεια του απαράδεκτου τόσο σύμφωνα με την απόφαση του διεθνούς δικαστηρίου όσο και της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποικιοκρατικού καθεστώτος (General Assembly Resolutions 1514 XV και 2066 XX),[15] αλλάζοντας το στρατιωτικό

[11] International Court of Justice, Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965 Summary of the Advisory Opinion, 25 February 2019.

[12] Τον Φεβρουάριο του 2023, το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Human Rights Watch δημοσιοποιήσει έκθεση όπου κατηγορούσε τη Βρετανία και τις ΗΠΑ για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας λόγω του εκτοπισμού αυτόχθονων πληθυσμών https://www.hrw.org/report/2023/02/15/thats-when-nightmare-started/uk-and-us-forced-displacement-chagossians-and

[13] Marko Milanovic, ICJ Delivers Chagos Advisory Opinion, UK loses badly, European Journal of International Law, 25 February 2019: https://www.ejiltalk.org/icj-delivers-chagos-advisory-opinion-uk-loses-badly/

[14] Joint statement between the governments of the Republic of Mauritius and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland concerning the Chagos Archipelago, including Diego Garcia 3 October 2024 https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-between-uk-and-mauritius-3-october-2024#:~:text=Today's%20political%20agreement%20is%20subject,Chagos%20Archipelago%2C%20including%20Diego%20Garcia.

[15] Ειδικά σε ότι αφορά στρατιωτικές εγκαταστάσεις πρβλ. τα ακόλουθα ψηφίσματα και αποφάσεις: (α) General Assembly 34 Press Release GA/9379 69th Meeting (PM), 10 Δεκεμβρίου 1997, «Vote on Military Activities by Colonial Powers (The draft decision on military activities by colonial Powers in territories under their administration was adopted document A/52/621)»' (β) General Assembly United Nations A/55/575 (20 Οκτωβρίου 2000), «Economic and other activities which affect the interests of the peoples of the Non-Self-Governing Territories. Implementation of the Declaration on the Granting of lndependence to Colonial Countries and Peoples: Point 7: Military activities and arrangements by colonial Powers in Territories under their administration»' (γ) The General Assembly (10 Δεκεμβρίου 1997) Meeting: 69: 52/78 Implementation of the Declaration on the Granting Independence to Colonial

καθεστώς του νησιού σε σχέση με την κατάστασή που επικρατούσε εκεί πριν αποικιοποιηθεί.

Αντίθετα, η επιστροφή των νησιών στον Μαυρίκιο και η ριζική αλλαγή του καθεστώτος εδαφικής κυριαρχίας του αρχιπελάγους δεν επέφερε καμία μεταβολή στο στρατιωτικό καθεστώς των αμερικανικών βάσεων όχι, επειδή αυτό αφορούσε μια πράξη της προηγούμενης διοίκησης και άρα εμπίπτει στην αρχή pacta sunt servanda η οποία ως γνωστόν μπορεί να αναιρεθεί μόνο όταν συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως αυτές ορίζονται στα άρθρα 46-53 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο του Συνθηκών .[16]

Η διατήρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων του Ηνωμένου Βασιλείου στο εν λόγω νησί προκειμένου να διατηρηθεί η απρόσκοπτη λειτουργία των αμερικανικών βάσεων επιβλήθηκε από τις υφιστάμενες γεωπολιτικές αναγκαιότητες της αμερικανικής πολιτικής ασφάλειας στο Ινδικό Ωκεανό κυρίως σε ότι αφορά τις σινοαμερικανικές σχέσεις. Με άλλα λόγια υποδηλώνεται ότι η στρατικοποίηση ή αποστρατικοποίηση μιας περιοχής δεν μπορεί να είναι αέναη αλλά υπόκειται στις αδήριτες υφιστάμενες διεθνοπολιτικές συνθήκες. Αυτό το αναγνώρισε και ο Μαυρίκιος στη σχετική συζήτηση στον ΟΗΕ γύρω από την διεκδίκηση της από-αποικοιοποίησης του αρχιπελάγους Chagos: *Ο Μαυρίκιος ανησυχεί επίσης πολύ για την ασφάλεια στον κόσμο. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο έχουμε επανειλημμένα ότι δεν έχουμε κανένα πρόβλημα με την στρατιωτική βάση, αλλά ότι η διαδικασία από-αποικιοποίησής μας θα πρέπει να είναι ολοκληρωθεί. Θέλουμε να διαβεβαιώσουμε το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ότι η άσκηση κυριαρχίας του Μαυρίκιου επί των νησιών Chagos δεν θα αποτελέσει σε καμία περίπτωση απειλή για το στρατιωτική βάση. Ο Μαυρίκιος έχει δεσμευτεί για τη συνεχή λειτουργία της βάσης στο Diego Garcia στο πλαίσιο μιας μακροπρόθεσμης συμφωνίας, την οποία ο Μαυρίκιος είναι έτοιμος να συνάψει με τα*

Countries and Peoples (Draft: A/52/L.64 and Add. l) -το συγκεκριμένο ψήφισμα το καταψήφισαν μόνο η Μεγάλη Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής' (δ) United Nations General Assembly A/56/554 (21 Νοεμβρίου 2001), «Economic and other activities which affect the interests of the peoples of the Non-Self- Governing Territories. Implementation of the Declaration on the Granting of lndependence to Colonial Countries and Peoples. Report of the Special Political and Decolonization Committee»' (ε) Repertory of Practice of United Nations Organs Supplement ap. 7, τόμ. V, άρθρο 76.

[16] Στην εν λόγω περίπτωση θα μπορούσε να γίνει επίκληση του άρθρου Article 53 of the Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Treaties conflicting with a peremptory norm of general international law ("jus cogens") το οποίο ορίζει ότι ''*A treaty is void if, at the time of its conclusion, it conflicts with a peremptory norm of general international law. For the purposes of the present Convention, a peremptory norm of general international law is a norm accepted and recognized by the international community of States as a whole as a norm from which no derogation is permitted and which can be modified only by a subsequent norm of general international law having the same character*''.

ενδιαφερόμενα μέρη.[17]

Τόσο η υπόθεση Chagos όσο και οι πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις στο ρωσο-ουκρανικό πόλεμο αποδυναμώνουν έμμεσα και τον πάγιο ισχυρισμό της Τουρκικής πλευράς για το θέμα, ότι η περίπτωση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου προσομοιάζει με τα Åland Islands και συνεπώς και με την καθιερωμένη διεθνή πρακτική, η οποία με τη σειρά της εδράζεται στην αρχή pacta sunt servanda.[18]

Πρώτον, δεν ευσταθεί ο ισχυρισμός της Τουρκίας ότι τα νησιά παρέμειναν πάντα αποστρατικοποιημένα καθώς μετατράπηκαν κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και για όσο διαρκούσε ο πόλεμος σε στρατιωτική ναυτική βάση από το ρωσικό τσαρικό καθεστώς που άλλαξε μονομερώς τους όρους της συνθήκης του 1856[19], ενώ και σήμερα ακόμη δεν είναι εντελώς αποστρατικοποιημένα. Υπάρχει φινλανδική ακτοφυλακή (Finnish Coast Guard) και πολιτοφυλακή (paramilitary Finnish Border Guard) εγκατεστημένη στα νησιά, ενώ μερικές χιλιάδες εκ των κατοίκων έχουν στρατιωτική εκπαίδευση και μπορούν γρήγορα να ενταχθούν σε στρατιωτικές δυνάμεις αν χρειαστεί.

Το ζήτημα της αποστρατικοποίησης των νησιών απέκτησε, ωστόσο, μια νέα επιπλέον διάσταση πρόσφατα. Μετά την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία η πλειονότητα των Φινλανδών[20] απαιτούν στρατικοποίηση των νησιών, όπως έκανε και η Σουηδία με τη νήσο Gotland το 2018[21] προκειμένου να ενδυναμώσουν την άμυνα τους σε περίπτωση ρωσικής επίθεσης εναντίον τους. Υπενθυμίζεται ότι η Ελλάδα υποστηρίζει επίσης ότι ο λόγος ύπαρξης της πρόβλεψης περί αποστρατικοποίησης έχει εκλείψει, δεδομένου ότι είχε επιβληθεί στο περιβάλλον του Ψυχρού Πολέμου και μετά από αποφασιστική παρέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης, που απηχούσε τις πολιτικές σκοπιμότητες της Μόσχας εκείνη τη χρονική περίοδο. Στο πλαίσιο αυτό, έπαψε να έχει λόγο ύπαρξης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπως συνέβη μεταξύ άλλων και

[17] United Nations A/71/PV.88 General Assembly, Seventy-first session, 88th plenary meeting, 22 June 2017.

[18] Hasan Akintug, The Legal Basis of Åland's Demilitarization and Neutralization, *The New Nordic Lexicon*, 1 November 2023: https://nordics.info/nnl/show/artikel/the-legal-basis-of-Ålands-demilitarization-and-neutralization

[19] Ralph Tuchtenhagen, Between Russia, Sweden, and Finland: The Åland Question Since 1809, *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, 4/2022, pp. 11-128. DOI: 10.33067/SE.4.2022.4

[20] Η στρατιωτική παρουσία στο νησί είχε καταργηθεί το 2005 από τη σουηγική κυβέρνηση και επανήλθε το 2018 λόγω της ρωσικής απειλής καθώς το νησί επέχει ιδιαίτερα στρατηγική θέση στη Βαλτική Θάλασσα https://standrewseconomist.com/2024/09/01/a-region-on-alert-aland-and-the-prospect-of-remilitarisation/

[21] https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-10-26/gotland-and-aland-baltic-chessboard-swedish-and-finnish-concerns

στην περίπτωση των ιταλικών νησιών Panteleria, Lampedusa, Lampione και Linosa, τα οποία επίσης είχαν αποστρατικοποιηθεί κατόπιν σοβιετικών απαιτήσεων.[22]

Η ένταξη της Φινλανδίας στο ΝΑΤΟ ανέδειξε ένα ακόμα ζήτημα στην αρχιτεκτονική ασφάλειας στην περιοχή καθώς στην παρούσα μορφή τους τα νησιά Åland αποτελούν το weak spot της συμμαχίας αν και θεωρητικά καλύπτονται από τις εγγυήσεις ασφαλείας του ΝΑΤΟ σε περίπτωση επίθεσης. Σε αυτό το σημείο, όπως έχουμε ήδη επισημάνει αλλού[23] γίνεται αντιληπτός πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος του ΝΑΤΟ στην αποσαφήνιση του αμυντικού status περιοχών εντός της επικράτειας του όπως είναι και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Funding

This work was supported by the European Union [Project: 101175686 — EU-CEP-EM — ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH- RSCH]. Views and opinions expressed are, however, those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

[22] Σύμφωνα με τον Προκόπη Παυλόπουλο, η πρόβλεψη της αποστρατιωτικοποίησης των Δωδεκανήσων ουδόλως σχετιζόταν με την Τουρκία και την ασφάλειά της. Τ' ανωτέρω ενισχύονται και από το ότι ουδέποτε ζητήθηκε συγκατάθεση της Τουρκίας για εκχώρηση τέτοιου δικαιώματος και ουδέποτε, κατά συνέπεια, υπήρξε εκ μέρους της τέτοια συγκατάθεση. Προκόπιος Παυλόπουλος, ''Το νομικό καθεστώς της αμυντικής θωράκισης των Ελληνικών Νησιών στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τις διατάξεις του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου'', *Μελέτη δημοσιευμένη στην ιστοσελίδα του Ομίλου Αριστόβουλος Μάνεσης* https://www.constitutionalism.gr/to-nomiko-kathestos-tis-amintikis-thorakisis-nision-aigaiou/

[23] Ανδρέας Στεργίου (2024), *Δυο ξένοι στην ίδια συμμαχία. Η Ελλάδα, η Τουρκία, το ΝΑΤΟ και το Κυπριακό (1973-1988)*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.